

Licht dat tot leven wekt

Vroeger nam mijn opa ons soms 's middags mee naar de cineac. Behalve de stem van het Polygoonnieuws, herinner ik me niets meer van de films. Wel de opwinding over de donkere bioscoopzaal waar de film al draaide en de juffrouw je met een klein lantaarntje naar je plaats bracht. En waar je vervolgens veilig werd opgenomen in de sprookjessfeer. Daar kwam na afloop bijna wreed een einde aan als je plotseling weer in het volle licht op de drukke straat stond. Het is dát veilige donker dat mensen soms ook uitnodigt om hun ziel bloot te leggen en zich uit te spreken. Het donker waarin je durft te hopen dat het goed komt. Het donker, schreef Semprun, dat zelfs van de latrines in kamp Buchenwald 's nachts een markt maakte van illusies en verwachtingen, waar brood en spullen werden uitgewisseld, en woorden van broederschap en verzet. Het is het donker waar de hoop een kans krijgt.

De duisternis van Jesaja is een andere. Die is verre van veilig. Het is het donker van ellende en Godverlatenheid, van kwaad dat het daglicht niet verdraagt, van de plaag van Egypte en van de nacht zonder einde.

In Duitsland vond jaren geleden een mijnramp plaatst, waarbij door een ondergrondse ontploffing een groep mijnwerkers wekenlang was afgesloten van de buitenwereld. Toen de groep was gered, werd gevraagd wat het ergste was geweest. De honger? De dorst? De doodsangst? Nee, het afschuwelijkst was de onmogelijkheid om je te oriënteren. Door de ontploffing was alles onherkenbaar geworden en aardedonker. De onzekerheid die dat gaf en het volstrekt ontbreken van ieder tijdsbesef, was het meest onverdraaglijk geweest. Hetzelfde vertellen soms gevangenen die dag en nacht niet meer kunnen onderscheiden. Blijkbaar is de behoefte om je in tijd en ruimte te oriënteren voor ons fundamenteel.

Oriënteren komt van oriënt, het oosten waar de zon opkomt en het licht begint. Als je in het donker bent verdwaald, komt licht als een redding. Dat is een terugkerende beeld in de bijbel, waar de opgaande zon bringer is van gerechtigheid en heil, en van Gods hulp. 'Ik ben het licht van de wereld', zegt Jezus, 'wie mij volgt, loopt nooit meer in de duisternis, maar heeft licht dat leven geeft.'

In de behoefte van een mens om zich te oriënteren, gaat het om meer dan alleen de vraag: waar ben ik? Het gaat óók om de vraag: waar wil ik naar toe? Wat is mijn diepste verlangen? Oriëntatie is ook de richting waarin we onze bestemming vermoeden of hopen. Het is de kompasnaald van ons verlangen naar die nieuwe wereld, waar aan de vrede geen einde zal komen, waar brood is voor iedereen en mensen elkaar het leven mogelijk maken. Die verre toekomst die ons is toegezegd.

Toegezegd? Dan zie ik Syrië, Libië en Egypte voor me. Waar zoveel slavenjukken werden afgeworpen en visioenen werden gedeeld, maar waar vervolgens evenveel verwachtingen en hoop de bodem werden ingeslagen. Dan denk ik aan Congo en Centraal Afrika. Waar blijven we dan met ons visioen dat alles nieuw wordt? Waar is dan het verlossende licht?

Soms is de ellende in de wereld gewoon te groot om daarin te blijven geloven. Of loop je zelf verloren in het donker omdat je eigen wanhoop je elk verlangen heeft ontnomen. Waar is dan het licht?

In 2002 richtte een jongen in het Duitse Erfurt een bloedbad aan op zijn school. Nadat hij 16 leerlingen en docenten had doodgeschoten, stond hij tegenover zijn zeventiende slachtoffer, een docent, en wilde opnieuw schieten. Maar de docent riep hem toe: Kijk mij aan! En nog een keer: Kijk mij aan! Toen liet de jongen zijn geweer zakken en gaf zich over. Hij werd

aangesproken als mede-mens en dat schudde hem wakker uit een toestand waarin hij zichzelf oppermachtig waande, een toestand die de filosoof Levinas de duisternis noemt. Pas door een echte ontmoeting met een ander, zegt Levinas, wordt dan het verlangen gewekt om weer mens onder mensen te zijn, om verantwoordelijkheid te nemen en goed te zijn. Ik denk dat wat gebeurde in Erfurt precies is wat Levinas bedoelt. Het appel dat de docent deed, ontwapende de jongen, letterlijk en figuurlijk en wekte bij hem het verlangen om er weer bij te horen, weg uit het donker.

Er is het veilige donker van de bioscoopzaal, van nachtelijke gesprekken, van geborgenheid en intimiteit. Het donker waar de hoop bloeit en licht zelfs een inbreuk kan betekenen. En er is het bedreigende donker waarin mensen de weg kwijt zijn en smachten naar het licht. Maar soms is zelfs dát verlangen verloren geraakt zoals bij de scholier. Dan moet het opnieuw gewekt worden, door een appel van iemand anders of door verhalen van liefde en hoop. De bijbeltekst van vandaag is een voorbeeld van zo'n verhaal. Jesaja vertelt over schitterend licht en vreugde, over het slavenjuk dat wordt afgeworpen en de durende vrede. Het kan heus zo gaan, zegt hij, laat je kop niet hangen, geloof erin! Ook het verhaal van Nelson Mandela is zo'n verhaal van hoop. Uit de gevangenis ontslagen, kreeg hij het onvoorstelbare voor elkaar. Hij verzoende bevolkingsgroepen met elkaar en werd de redder waar de zwarte bevolking van Zuid Afrika jarenlang naar had uitgekeken. Zoals het joodse volk in bange dagen hoopte op de komst van de Messias, de door God gezonden redder, waar Jesaja over schrijft. Veel bijbelse verhalen zijn verhalen van hoop, die mensen elkaar vertelden om het geloof in hun visioen te redden en te blijven uitkijken naar de komst van de Messias. Maar de joodse traditie leert ook dat die Messias zich in ieder van ons bevindt. Al die verhalen gaan over het reikhalzend uitzien naar de redder, maar doen tegelijk de oproep om die redder te zijn. Ook ik moet licht zijn dat tot leven wekt, en een beetje Mandela proberen te zijn. Ook ik moet verhalen van hoop vertellen, en zo nodig een appel doen op een ander. Maar kan ik dat? Heb ik voldoende geloof daarvoor? En durf ik dat? Kan ik het vertrouwen van Jesaja opbrengen? En de moed van Mandela en van die docent in Erfurt? Gelukkig hoef ik het niet alleen te doen. Ook dat geloof belijden we hier keer op keer. En dan citeer ik Oosterhuis die vol vertrouwen dichtte: 'Maar er was daglicht, alle dagen, wat er ook gebeurde, alsof wij liepen over een onzichtbaar weefsel boven de afgrond gespannen, dat niet scheurde.' Hoe onzichtbaar ook, dat weefsel draagt ons. Als we dat geloven en als we erop vertrouwen dat er alle dagen daglicht is, wat er ook gebeurt, dan moeten wij toch licht voor elkaar kunnen zijn, licht dat ziende maakt en tot leven wekt?

Agnes Grond

Gelezen: Jesaja 9, 1-6